basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

# NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

## KEREITE YA 12

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)**

**PAMPIRI YA BORARO (P3)**

**PUDUNGWANA 2025**

**TATAISO YA HO TSHWAYA**

**MATSHWAO: 80**

**Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.**

## KAROLO YA A: MOQOQO

## POTSO YA 1

**TATAISO YA HO TSHWAYA DITEMA TSA KGOKAHANAO**

- Moqoqo o ke ke be wa hloka sesupo leha e le sefe sa hore o badilwe wa ba wa abelwa matshwao ka tshwanelo. Matshwao a abetsweng moqoqo e be a loketseng.
- Ho se tshwane le kgutsufatsong moo ho nang le pehelo ya moedi o tlamang wa palo ya mantswe, moqoqo ke sengolwa sa boiqapelo. Moqoqo ha o phalla ho ya ka boiqapelo mme o hohela mmadi, e tla be e le leeme ha ho tsepamiswa maikutlo hodima bolelele feela, ho e na le hore ho shejwe dintlha.
  Molao ke hore:
- Ho se eketswe dikotlo kaha ruburiki ka boyona e na le kotlo.

1.1 Lerato

Mohlahlobuwa a hlalose/phete ka lerato.
- Mohlahlobuwa a hlakise seo a se utlwisisang ka lerato.
- A hlalose/phete ka diketsahalo tse totobatsang lerato. **[40]**

1.2 Motho ya nang le botho bo hlollang.

Mohlahlobuwa a phete/hlalose ka motho ya nang le botho bo hlollang.
- A fane ka dintlha/mehopolo e hlakisang hore motho ya nang le botho bo hlollang ke ya nang le makgabane afe.
- A hlalose/phete diketsahalo tse mo nnetefaletsang hore eo ke motho ya nang le botho bo hlollang. **[40]**

1.3 Letsatsing leo, dintho tsohle di ile tsa fetoha.

Mohlahlobuwa a hlalose/phete tsa letsatsing leo, dintho tsohle di ileng tsa fetoha ka lona.
- Ho hlake moqoqong hore letsasing leo, dintho tsohle di ile tsa fetoha ka mokgwa o jwang.
- Mohlahlobuwa a hlalose/phete mabaka a lebisitseng ho fetoheng ha dintho tsohle letsatsing leo. **[40]**

1.4 Ka tla ka utlwa bohloko!

- Mohlahlobuwa a phete/hlalose ka ho utlwa bohloko ha hae.
- A hlalose/phete hore se bakileng bohloko boo a bo utlwileng ke eng. **[40]**

1.5–1.8 **Ditshwantsho**

Dikahare tsa moqoqo di laolwa ke mehopolo ya sehlooho ya boiqapelo ba mohlahlobuwa ka mong. Moqoqo o ngolwa ho tswa lehlakoreng la phetelo kapa tlhaloso. **[40]**

**MATSHWAO OHLE A KAROLO ENA: 40**

**KAROLO YA A: RUBURIKI YA TATAISO YA HO TSHWAYA MOQOQO (MATSHWAO A 40) – SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)**

**ELA TLHOKO:** Matshwao a 0-40 a abilwe ho ya ka ditlhaloso tse arotsweng ka dikgato tse 5.
Lekgetheng la pele, tlhaloso ya boiphihlelo e arotswe HABEDI ho hlahisa boemo bo hodimo le bo tlase; boemo bo bong le bo bong bo na le tlhaloso ya bona.

| Makgetha a ho lekanyetsa | | Phihlello e babatsehang | Phihlello e supang bokgoni | Phihlello e mahareng | Phihlello ya motheo feela | Phihlello e haellang |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **DIKAHARE LE MORALO**<br>Nehelano ya sehlooho: tlhophiso ya mehopolo le dintlha, kelohloko ya baamohedi ba ditaba, maikemisetso le maemo.<br><br>**Matshwao a 24** | Boemo bo hodimo | **22-24**<br>-Nehelano e babatsehang ho feta tebello e tlwaelehileng<br>-Mehopolo e bontshang bohlale, e phepetsang monahano, ebile e sutsitse<br>-O hlophisitswe le ho hokelwa ka boqhetseke, ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo | **18**<br>-Nehelano e ntle haholo<br>-Mehopolo ke e loketseng ebile e kgahlisa ka botlalo le bopaki ba nehelano e butswitseng<br>-O hlophisitswe le ho hokelwa hantle haholo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo | **12-16**<br>-Nehelano e kgotsofatsang<br>-Mehopolo e momahane le ho kgodisa ka tsela e amohelehang<br>-O hlophisitswe le ho momahana ka tsela e amohelehang ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo. | **7-11**<br>-Nehelano e momahane mona le mane<br>-Mehopolo ke e sa hlakang ebile e se ya boiqapelo<br>-Ho na le bopaki bo fokolang ba tlhophiso le momahano ya mosebetsi | **0-6**<br>-Nehelano e tswile lekoteng hohang<br>-Mehopolo ke e sa tsepamang, e dubakaneng<br>-Ha e utlwahale mme mehopolo e a phetakakwa<br>-Ha e a hlophiswa le hona ho hokeleha. |
| | Boemo bo tlase | **19-21**<br>-Nehelano e tswileng matsoho leha e haellwa ke matshwao a boqhetseke ba moqoqo o babatsehang<br>-Mehopolo e sutsitseng ebile e bontsha boiphihlelo bo hodimo<br>-O hlophisitswe le ho hokelwa ka bonono ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo | **17**<br>-Nehelano e radilwe hantle<br>-Mehopolo ke e loketseng, mme e thahasellisang<br>-O hlophisitswe le ho hokelwa hantle ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo | | | |
| | | **10-12** | **8-9** | **6-7** | **4-5** | **0-3** |
| **PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO**<br>Sehalo, rejistara, setaele, tlotlontswe ke tse lokelang sepheo/tshusumetso le maemo; Kgetho ya mantswe Tshebediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho bala le mopeleto.<br><br>**Matshwao a 12** | | -Sehalo, rejisetara, setaele le tlotlontswe di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo ka tsela e babatsehang<br>-Tshebediso ya puo e bontsha boitshepo mme e tswile matsoho<br>- Sehalo se kgahlisang ebile se le matla<br>-O batla o hloka diphoso tsa melao ya puo le tsa mopeleto<br>-O radilwe ka boqhetseke bo hlollang | -Sehalo, rejisetara, setaele le tlotlontswe di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo ka botlalo<br>-Tshebediso ya puo e matla mme ho sebedisitswe sehalo se loketseng boholo ba nako<br>-Boholo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa melao ya puo le mopeleto<br>-O radilwe hantle haholo | -Sehalo, rejisetara, setaele le tlotlontswe di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo<br>-Tshebediso ya puo ke e lokileng bakeng sa ho fetisa moelelo<br>- Puo ya bonono e sebedisitswe ho matlafatsa dikahare | -Sehalo, rejisetara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela sepheo, baamohedi ba ditaba hammoho le maemo<br>-Tshebediso ya puo ke ya motheo feela<br>-Sehalo le kgetho ya mantswe ke tse sa lokelang<br>-Tlotlontswe e haellang haholo | -Tshebediso ya puo ha e utlwisisehe<br>-Sehalo, rejisetara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo<br>-Tlotlontswe e haellang ho feta tekanyo hoo nehelano e sa utlwisiseheng |
| **SEBOPEHO**<br>Makgetha a tema: popeho ya dipolelo le kgodiso ya diratswana le bolelele bo hlokehang.<br><br>**Matshwao a 4** | | **4**<br>-Kgodiso ya sehlooho ke e babatsehang<br>-Dintlha tse phethahetseng ka botlalo<br>-Dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e babatsehang | **3**<br>-Kgodiso ya dintlha ke e utlwisisehang, mme e hodisang sehlooho<br>-O momahane<br>-Dipolelo le diratswana di a utlwisisehang ebile di tswakilwe | **2**<br>-Dintlha tse loketseng di a hodiswa<br>-Dipolelo le diratswana di bopilwe hantle<br>-Moqoqo o na le moelelo | **1**<br>-Dintlha tse itseng di a utlwahala<br>-Dipolelo le diratswana di na le diphoso<br>-Moqoqo o ntse o na le moelelo o itseng | **0**<br>-Dintlha tse hlokehang di a haella<br>-Dipolelo le diratswana di fosahetse<br>-Moqoqo ha o na moelelo |
| **MATSHWAO** | | **33-40** | **28-30** | **20-25** | **12-17** | **0-9** |

| Makgetha a ho lekanyetsa | Matshwao | Senotlolo |
|---|---|---|
| Dikahare/Moralo | 24 | DM = |
| Puo/Setaele/Ho hlaola diphoso | 12 | PSH = |
| Sebopeho | 4 | Seb = |
| **Matshwao ohle** | **40** | |

## TATAISO YA SEBOPEHO SA DITEMA TSA MOQOQO

| Mefuta ya Ditema | Ditema tsa Phetelo/tse hlalosang |
|---|---|
| **Sebopeho sa ka ntle** | • Sehlooho<br>• Selelekela<br>• Mmele<br>• Phethelo |
| **Sebopeho sa seratswana** | **<u>Mohato/Setepe</u>**<br>Moralo wa mantlha o hatellang hodima ditsela tse itseng tsa ho etsa dintho le tsa phetelo tse itshetlehileng hodima tlhahlamano ya diketsahalo ho latela nako.<br>• Polelo ya mohopolo wa sehlooho<br>• Dipolelo tsa tlatsetso ho bontsha tlhahlamano ya diketsahalo. |
| **Makgetha** | • Di re qoqela ka pale e mabapi le motho/batho, sebaka le nako ya diketsahalo.<br>• Di na le mopheti kapa mongodi wa pale. |
| **Makgetha a puo** | • Puo ya semmuso kapa eo e seng ya semmuso<br>• Lekgathe lefetile le sebediswa haholo.<br>• Mahokedi a kang kamora, yaba, pele ho moo, pele, kahoo, jj. |

## KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE

## POTSO YA 2

### 2.1 LENGOLO LA SETSWALLE

Mohlahlobuwa a bontshe ho kgothatsa le ho utlwela motswalle wa hae bohloko ka ho welwa ke koduwa.

**Sebopeho**

- Aterese ya mongodi e ngolwe hodimo letsohong le letona mme e ngolwe ka sebopeho sa boloko;
- Ho se sebediswe matshwao a puo, ntle le ha ho na le dikgutsufatso;
- Tlasa aterese ho tlolwe mola ebe ho ngolwa mohla oo lengolo le ngolwang ka ona;
- Ho latele tumediso (e bontshe kamano le ya ngollwang, ho hlake hore ke motswalle), ha ho letshwao la puo le sebediswang;
- Mmele o ngolwe ka diratswana: ho be le selelekela, mme ho latele diratswana tse ding tse jereng ditaba;
- Sepheo sa ho ngola se utlwahale (ho hlahisa, ho kgothatsa le kutlwelobohloko ka se etsahetseng).
- Qetello e be e kgutshwane, mme e phethele ditaba ka tsela e utlwahalang ho itshetlehilwe feela kamanong ya mongollwa le ya ngolang. **[20]**

### 2.2 LENGOLO LA SEMMUSO

Mohlahlobuwa a ngolle mookamedi wa Mokgatlo wa Ntshetsopele ya Setjhaba wa Naha lengolo ho kopela nkgono le ntatemoholo, ba dulang moo ho lahlelwang matlakala teng, thuso. Mohlahlobuwa a hlakise mofuta wa thuso eo a e kopelang nkgono le ntatemoholo.

**Sebopeho**

- Lengolo lena le na le aterese tse pedi (ya mongodi le ya mongollwa);
- Aterese ya mongodi e ngolwe hodimo ka letsohong le letona, e ngolwe ka sebopeho sa boloko;
- Tlasa aterese ya mongodi ho tlolwe mola ebe ho ngolwa mohla oo lengolo le ngolwang ka wona;
- Ho se sebediswe matshwao a puo, ntle le ha ho na le dikgutsufatso;
- Aterese ya mongollwa e ngolwe ka botlalo ka letsohong le letshehadi haufi le mola mme ho qalwe ka maemo a motho eo (j.k. Mookamedi);
- Ho latele sehlooho se totobatsang sepheo sa ho ngola;
- Selelekela se totobatse sepheo sa ho ngola;
- Ebe ho latela mmele o hlahiswang ka diratswana. **[20]**

## 2.3 RAPOROTO

Mohlahlobuwa o tlalehela mosuwehlooho ka seo a se boneng ha moithutimmoho le yena a tla tshwarelwa ho kopitsa ka tlhahlobong.

- Ke tlaleho ya ketsahalo e bonweng ka mahlo;
- E lokela ho ba kgutshwane, mme e fupare dintlha tse latelang:
  - E be le sehlooho;
  - Letsatsi, nako le kgwedi tseo ketsahalo ya ho kopitsa ka tlhahlobong e etsahetseng ka yona e bolelwe.
  - E hlahise motho/batho bao raporoto e lebisitsweng ho bona;
  - Mongodi a tobe taba;
  - Puo e be ya semmuso, mme ho sebediswe dipolelo tse phethahetseng.
- E ngolwa ho hlaha ntlhakemong ya mongodi;
- Hangata ho sebediswa dipolelo tse ho lekgathe lefetile/lephethi;
- Pheletsong ho hlahiswa maikutlo a ahlolang hodima ketsahalo ya ho kopitsa mme le dikgothaletso (ditshisinyo) di ka kenyelletswa. **[20]**

## 2.4 PUISANO

- Dikahare di hlakise puisano e dipakeng tsa mohlahlobuwa le mokwetlisi wa hae.
- Ka mehla puisano e ngolwa e le ho puommui.
- Lebitso la sebui le ngolwe letsohong le letshehadi la leqephe, le latelwe ke kgutlopedi.
- Lebaka le entseng hore sebapadi se fihle ka morao ho nako boikwetlisong le hlake.
- Mokwetlisi a bontshe sebapadi ditlamorao tsa ho se fihle ka nako boikwetlisong.
- Polelo e nngwe le e nngwe e be karabelo ya puo e sa tswa buuwa.
- Sehalo le puo tse sebediswang di tla itshetleha kamanong ya dibui tse buisanang.
- Ho tlolwe mola dipakeng tsa sebui ka seng. **[20]**

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 20**

## KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE

## POTSO YA 3

### 3.1 PHOUSETARA

- E phatlalatsa molaetsa o memelang batho ho se phatlalatswang.
- Mohlahlobuwa o lokela ho totobatsa hore o tsebisa bana ba Kereiti ya 12 ka leeto le mabapi le thuto e itseng.
- A bolele thuto eo leeto le leng ka yona.
- E ba le sehlooho se totobetseng, se ngotsweng ka ditlhaku tse kgolo.
- Molaetsa kapa ditaba tsa yona di ngolwa ka mongolo o moholo, o hohelang batho.
- Molaetsa wa yona o fupara dintlha tse kang:
  - Sebaka seo bana ba Kereiti ya 12 ba yang ho sona.
  - Nako le matsatsi ao leeto le tla nkuwang ka ona.
  - Tefelo ya leeto.
  - Moaparo wa baithuti. **[20]**

### 3.2 IMEILE

Mohlahlobuwa o lokela ho totobatsa kopo ya ho dumellwa ho sebedisa phapusi e nngwe bakeng sa ho itokisetsa ditlhahlobo.

- Imeile e hlakise mabaka a kopo ya ho batla ho sebedisa phaposi eo.
- Molaetsa wa yona o fupare dintlha tse latelang:
  - Palo ya baithuti ba hlokang phaposi eo.
  - Matsatsi le dinako tseo phaposi eo e ka sebediswang ka tsona.
  - Disebediswa (jk. ditafole, tjhoko, j.j) tse ka hlokehang bakeng sa ho ithuta. **[20]**

### 3.3 DITAELO

Mohlahlobuwa a lotomanye mehato le mokgwa wa ho hlatswa diaparo ka matsoho.

- A hlakise hore diaparo di arolwa jwang ho ya ka mebala ya tsona pele di hlatsuwa.
- Ditaelo di lokela ho ngolwa di le ho sekaotaelo temekisong ya tumelo.
- Tatellano e nepahetseng ke ya bohlokwa.
- Puo e hlakileng ebile e otlolohile le sehalo se tsamaellanang le mofuta ona wa tema di lokela ho sebediswa. **[20]**

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 20**
**MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80**

**KAROLO YA B & C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO E TELELE LE E KGUTSHWANE (MATSHWAO A 20)**

| Makgetha a ho lekanyetsa | Phihlelo e babatsehang | Phihlelo e supang bokgoni | Phihlelo e mahareng | Phihlelo ya motheo feela | Phihlelo e haellang |
|---|---|---|---|---|---|
| **DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO**<br><br>-Nehelano ya sehlooho le mehopolo;<br>- Tlhophiso ya mehopolo;<br>- Kelohloko ya baamohedi ba ditaba, maikemisetso le maemo.<br><br>**Matshwao a 12** | **10-12**<br>-Nehelano e babatsehang haholo ho feta ditebello tse tlwaelehileng<br>- Mehopolo e matla, e butswitseng<br>-Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta wa tema<br>-Mosebetsi o tsepame<br>-Mehopolo le dikahare di momahane<br>-Nehelano e manollotswe ka boqhetseke mme dintlha tsohle di tshehetsa sehlooho<br>-Sebopeho ke se nepahetseng ka botlalo | **8-9**<br>-Nehelano e ntle haholo, e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta wa tema<br>-Nehelano e tsepame - ha e kgere<br>-Mehopolo le dikahare di momahane, mme di manollotswe hantle haholo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho<br>-Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa haholo | **6-7**<br>-Nehelano e lekaneng, e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta wa tema<br>-Nehelano ha e a tsepama ka ho phethahala – ho na le ho kgera ho itseng<br>-Mehopolo le dikahare di na le momahano e lekaneng feela<br>-Ke dintlha tse itseng feela tse tshehetsang sehlooho<br>-Ka kakaretso, sebopeho se nepahetse leha se na le diphoso tse itseng | **4-5**<br>-Nehelano ya motheo e bontshang tsebo e itseng ya makgetha a mofuta wa tema<br>-Mosebetsi o na le tsepamo e itseng empa o a kgera<br>-Ha se ka dinako tsohle mehopolo le dikahare di momahaneng<br>- Sehlooho se tshehetswa ke dintlha tse mmalwa<br>-Melao ya sebopeho e sebedisitswe ka bohlotsa bo boholo<br>-Kgaello e itseng ya tsa bohlokwa | **0–3**<br>-Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema<br>-Moelelo o nyotobetse ke ho kgera ho hoholo<br>-Mehopolo le dikahare ha di na momahano<br>-Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshehetsang sehlooho<br>-Ha ho boiteko ba ho sebedisa melao ya sebopeho |
| **PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO**<br>- Sehalo, rejistara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo;<br>-Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe, matshwao a ho bala le mopeleto<br><br>**matshwao a 8** | **7-8**<br>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka ho fetisisa<br>-Melao ya puo e nepahetse ka botlalo ebile nehelano e bopehile hantle<br>-E batla e se na diphoso | **5-6**<br>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka botlalo<br>-Ka kakaretso, melao ya puo e nepahetse ebile e bopehile hantle<br>-Tlotlontswe e ntle haholo<br>-Mosebetsi boholo ha o na diphoso. | **4**<br>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo<br>-Mosebetsi o na le diphoso tse itseng tsa melao ya puo;<br>-Tlotlontswe e lekaneng<br>-Diphoso ha di nyotobetse moelelo. | **3**<br>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka botlalo<br>-Tshebediso ya puo e fosahetse ebile e tletse diphoso tse ngata<br>-Tlotlontswe e haellang<br>-Moelelo o nyotobetse | **0-2**<br>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo<br>-Mosebetsi o tletse diphoso mme o dubakane<br>-Tlotlontswe ha e a lokela sepheo<br>-Moelelo o nyotobetse haholo |
| **MATSHWAO** | **17–20** | **13–15** | **10–11** | **7–8** | **0–5** |

**SENOTLOLO SA HO ABA MATSHWAO:**

| Makgetha a tekanyetso | Matshwao | Senotlolo |
|---|---|---|
| Dikahare, Moralo le Sebopeho | 12 | DMS = |
| Puo le Setaele le ho Hlaola diphoso | 8 | PSH = |
| **Matshwao ohle** | **20** | |